

Savā teātrī. Lomas, lomas . . .

«Rīgas Operetes teātra noietajā ceļā nebūtu krāsu un talanta košuma bez Marinas Zirdziņas personības, bez viņas darbīgā temperamenta, bez apbrīnojamās izturības.» Tā rakstīja muzikālā teātra kritiķe Vija Briede 1982. gadā, kad māksliniecei apritēja septiņdesmit gadu.

Mākslinieces skatuves gaitas jaundibinātajā Valsts muzikālās komēdijas teātrī aizsākas 1946. gadā. Oficiāli ar republikas valdības dekrētu šī skatuves mākslas vienība tika nodibināta 1945. gada decembrī. Un pirmā iestudējuma I. Kālmāna operetes «Monmartras vijolīte» priekšskats vērās nākamā gada 25. augustā. Kā apliecina nodzeltējusi programmas lapiņa, režisora Arnolda Stempa, diriģenta Edgara Tona un scenogrāfa Leonīda Bangas veidotajā izrādē uz skatuves darbojas liela daļa no skatuves spēkiem, kas vēlākos gados veido šā teātra trupas pamatkodolu. Te ir gan Kārlis Šteinbergs, Harijs Misiņš, Vilhelms Ruško, Mārtiņš Vērdiņš un Zina Pupšto, Vilma Auziņa un arī Vsevolods Zirdziņš gleznotāja Raula Delakruā lomā. Pēc vācu okupācijas gados Tautas teātrī atveidotām operešu varoņu lomām viņa iekļaušanās jaunā teātra ansambli ir visai likumsakarīga. Taču Marinas Zirdziņas vēl šajā ansambli nav.

Viņas vārds programmās pirmo reizi minēts A. Aleksandrova operetes «Mana skaistule» tēlotāju rindās. Pirmā loma ir Poļinka, vienkārša strādnieku meitene laikmetīgā muzikālā komēdijā, pirmizrāde notikusi 1946. gada decembrī.

Diezin vai nebūs bijis tā, ka Vsevolods Zirdziņš vispirms «izlūkoja» cīņas arēnu – jauno teātra ansambli, pats piedalījās «Monmartras vijolītē» un atzina, ka viņa sieva, gaišās soprāna balss īpašniece,

► Kopā ar
dzīvesbiedru
Vsevolodu
Zirdziņu operetē
«Brīvie vēji»

visnotaļ atbilst tām prasībām, kādas muzikālās izrādes specifika izvirza solistiem-tēlotājiem. Šis tikko izveidotais teātris patiesībā bija kā radīts Marinas talanta daudzajām šķautnēm.

Par spīti pirmā posma grūtībām – teātrim vēl nebija savas pastāvīgās mājvietas (toreizējās Ļeņina ielas namu, kādreizējo kino-teātri savā pārziņā Muzikālā komēdija ieguva tikai 1952. gadā), nācās spēlēt uz dažādām, bieži vien nepiemērotām skatuvēm – skatītāji ar savu interesi un atsaucību teātra darbiniekos izraisīja pašļāvību, ka šim ansamblim ir droša nākotne. Pavērās jauns darba lauks, un Marina Zirdziņa pievienojās trupai, jau ar pirmajiem uzdevumiem pārliecinoši attaisnojot gan dzīvesbiedra, gan teātra

▲ Operetē
«Trembita»
kopā ar Kārli
Šteinbergu

vadības un kolēģu uzticību. Sākās viņas skatuves laiks, turklāt iesākās strauji un droši, jo mazu lomu nebija. Pavisam drīz jau viņa izvirzās vadošās solistes pozīcijās, un, kad teātris svin desmit gadu jubileju, galvenais režisors Boriss Praudiņš Marinu Zirdziņu piepulpina «pieredzes bagātiem vecākās paaudzes aktieriem».

Uz darbu nu Zirdziņi devās divatā, mājās pārradās kopā. Izveidojās drošs un spēcīgs radošais tandēms, kaut partnerībā uz skatuves viņi abi nemaz tik bieži nebija kopā. Vsevolodam Zirdziņam lomas bija galvenokārt krievu trupas iestudējumos, bet viņš ļoti rūpīgi sekoja Marinas skatuves gaitām, kurām jaunā soliste nodevās ar milzu nopietnību un rūpību. Taču galvenais

bija kopdzīve ar vienām domām, ar saskanīgiem uzskatiem par dzīvi un mākslu, ar kopīgu kolēģu un draugu pulku.

Ienākot teātrī, daudz ko vajadzēja apgūt, iemācīties, ielāgot. Marina Zirdziņa vērīgi sekoja galvenā diriģenta Teodora Vēja padomiem. Viņi abi muzicējot labi sapratās, par to liecina arī Latvijas Radio veiktie skaņu ieraksti, kad pie diriģenta pulsts stāvēja vieglās mūzikas bruņinieks, artistiskais Teodors Vējš.

Pēc jau pieminētās Poļinkas lomas nākamā gadā Zirdziņa atveidoja Olgu I. Dunajevska operetē «Zelta ieleja», bet 1948. gads atnes divas nozīmīgas un atšķirīgas lomas – Vandu «Rozmarijā» un Stellu «Brīvajos vējos», tad nāk Zorika «Čigānu mīlā», titulloma operetē «Koralina», Silva, Vasiļina «Trembitā».

Pati māksliniece par savu skatuves gaitu sākumu stāstījusi, uzsverot pirmo soļu nedrošību, īstas pārlicības trūkumu, kas, iespējams, saistījās ar nezināmu, no jauna apgūstamu darbošanās veidu uz skatuves, kurā atsevišķos izteiksmes elementus vajadzēja iemācīties apvienot organiskā tēlā, muzikālos numurus pakļaujot atveidotās varones darbības izpausmēm. «Īsto derību ar skatuvi, man pašai liekas, noslēdzu pēc Vandas lomas sagatavošanas «Rozmarijā». Tad dziļi atskārtu, ka teātris man kļuvis tik mīļš, ka bez tā vairs dzīvot nevarēšu.» («Zvaigzne», 1956, nr.1)

Jau pieminēts, ka ceļu uz operetes skatuvi Marīnai Zirdziņai pašķīra viņas muzikalitāte, temperaments un dabiskā iejūta, taču šis atzinums, ka īstā skatuves dzīve sākusies ar Vandas lomu, atklāj patiesību, ka īstu pārtapšanas baudu nācies piedzīvot, atveidojot brāzmainu, no pašas rakstura un temperamenta atšķirīgu pārdzīvojumu. Tumšādainā indiāniete Vanda šai R. Frimla un H. Stotharta skatuves darbā ir patiesi dramatisks tēls. Viņa ir bezcerīgi iemīlējusi baltādaino raktuvju īpašnieku Havleju, un, lai glābtu tā dzīvību, nogalina savu vīru Melno Ērgli. Jūtu kvēle, impulsivitāte, dvēseles mokas, kas jāpārdzīvo šai tēlā, prasīja enerģiski uzlādētu

darbošanos un pavēra līdz tam vēl nekad nepiedzīvotas emocijas. Tajās bija īstas sāpes, ciešanas un reizē neatkārtojami saldaiss aktieriskais gandarījums, kad izrādes gaitā iespējams sajusties absolūti nereāli – uz brīdi noticēt, ka patiešām izdevies iemiesoties citā būtņē.

«Marina Zirdziņa patiešām bija iespaidīga Vanda,» vēl tagad atceras viņas partneris, Melnā Ērgļa atveidotājs Ramons Kepe. «Ķermeņa plastika, vieglais, līganais solis un brūni grimētais augums bija juteklisks un kaislīgs, man nenācās grūti būt patiesi greisirdīgam. Mēs ilgus gadus spēlējām «Rozmariju», un kopā ar Vandu-Zirdziņu, es nejutu viņas gadus, mana partnere vienmēr bija labā formā, mēs varējām atļauties arī dažu labu riskantu akrobātisku gājienu.»

Raksturojot Marinas Zirdziņas skatuves gaitas, koncertmeistars Māris Skuja ir izteicies, ka māksliniece sava laika skatītāju apziņā «kļuva par latviešu operetes zvaigznes etalonu. Patiesi mūsu lieliskajai Silvai, Klīvijai, Rozalindei (J. Štrausa «Sikspārņi») Anželai Didjē (F. Lehāra «Grāfā Luksemburgā») bija dots viss, lai iekarotu skatītāju sirdis – skaistums, pievilcība, brīva, atraisīta izturēšanās uz skatuves, īsts operetisks šarms. M. Zirdziņas liriskais soprāns nebija visai spēcīgs, toties līdzens un dzirdei patīkams. Bet pats galvenais – M. Zirdziņas personība. Viņas tēlojums bija vērienīgs, māksliniece teicami prata «piepildīt» skatuvi.» («Literatūra un Māksla», 1972, 24. jūn.)

Tagad, pēc daudziem gadiem, klausoties Marinas Zirdziņas balsī, kas ierakstos glabājas gan Latvijas Radio fonotēkā, gan ģimenes arhīvā, valdzina šis dzidrās balss spirtums un prasme ik dziesmā vai operetes ārijā izpaust emocionālā pārdzīvojuma nianses. Kaut vai šķietami vienkāršā ungāru tautas melodijā par skumjo dzērvju dziesmu rudens rītā – tajā ietverta jo plaša pārdzīvojuma amplitūda. Šajā priekšnesumā izpaustās skumjas, sāpes, cerības un ilgas atklāj trauslas, skaidras un mīlošas sirds stāstu par liktenīgu mīlestību.

▲ *Solījumi,*

► *izskaidrošanās,*

◀ *kaisle*

◀ *...un lepna
līdzāspastāvēšana
kopā ar
Edgaru Zveju
un
Otomāru Kūnu*

◀ *Cīņā par
varones mīlu
šķēpus krusto
Edgara Zvejas
un
Kārļa
Šteinberga
varoņi*

Ceļā uz operetes žanra virsotnēm palīdzēja režisoru padomi, pirmajos darba gados izrādes iestudēja Boriss Roščins, Rūdolfs Baltaisvilks, Boriss Praudiņš, citkārt skatuves partneris Harijs Misiņš. Personība, kas skatuves tēliem piešķir gan vērienu, gan ticamību, veidojās ikdienas darbā. Muzikālā materiāla apgūvē par ilggadīgu uzticamu palīgu kļuva koncertmeistare Ņina Matusovska. Marinai Zirdziņai patika izpausties arī kustībā, dejā, tāpēc ar patiesu prieku viņa apmeklēja nodarbības pie baletmeistares Helēnas Tangijevas-Birznieces, kad viņa 1950. gadu pirmajā pusē strādāja Muzikālās komēdijas teātrī. Dabiskai, nepiespiestai grācijai, ko jaunās meitenes uzvedībā savā laikā bija augsti novērtējuši «Miss Darba Jaunavas» konkursa žūrija, nu pievienojās profesionāls slīpējums, kas lomās valdzināja ar spēju izpausties atbilstoši laikmetam un tēla raksturam.

Prasme dzīvot mūzikā un personības valdzinājums, bieži daudzdzinātais operetiskais šarms ir reta dāvana, kas nebūt nepiemīt katram, kas vēlas kāpt uz skatuves. Šai ziņā Marina Zirdziņa bija izredzētā, recenzenti, vērtējot viņas sniegumu, piemin šarma

◀ *Herardas
lomā izrādē
«Atjautīgā
mīlētāja»*

◀ *Veiklību un iznesību nācās pierādīt vīru cienīgā cīņā*

burvības atmosfēru, kas valdījusi ap Marinas Zirdziņas skatuves tēliem. Mēs varam tikai minēt, no kādiem netveramiem elementiem raisījās šī burvība, cik daudz tajā bija intuīcijas, cik profesionālas mākas šķietami vienkāršiem uzdevumiem piešķirt sirds siltumu, sirsniņu un patiesu jūtu spēku. Mākslinieces talanta uzplaukums operēšu un muzikālu izrāžu repertuārā Marīnu Zirdziņu jo spēji izvirzīja par galveno, stabilo un profesionāli pievilcīgo sava žanra pārstāvi .

Viena no mākslinieces mūža lomām – gan ilglaicības, gan teatrālā vēriena nozīmē – bija Rozalinde J. Štrausa operetē «Sikspārnis».

Viņas Rozalindē bija iemiesota sievišķības kvintesence, un spēlē, ko piemānītā kundze uzsāka, lai izjokotu savu gaužām vieglprātīgo vīru, bija tik daudz operetes šarma. Te greizsirdības motīvi mijās ar sievišķīgu gudrību, ar pārgalvīgu piedzīvojuma kāri, ar valšķīgu pašapliecināšanos un visaptverošas mīlestības diktētu piedošanu pašā finālā, kad «mīļotais vīriņš» ir atmaskots itin visos grēkos. Neaizmirsīsim par žanru – «Sikspārnis» taču ir visistākā Vīnes operete, kur pārdzīvojumiem pāri pārvilkts caurspīdīgs nenopietnības plīvurs.

◀ *Duetā ar Edgaru Zveju («Atjautīgā mīlētāja»)*

◀ *Rozalinde un Eizenšteins – kopā ar Hariju Misiņu*

Zirdziņas Rozalinde bija gudra sieviete, kas prata gan savaldzināt vīriešu prātus, gan vadīt tos sev vēlamā gultnē. Un visaugstākā šī talanta pilotāža bija joks ar pašas vīru – viņš zaudēja vai prātu staltās, cēlās svešnieces dēļ, nespēdams pat iedomāties, ka aiz maskas un tumšā vēdekļa vēzieniem noslēpusies laulātā draudzene.

◀ *Rozalinde «Sikspārņi» bija Marinas Zirdziņas mūža loma*

Ar labu gaumi un izcilu mēra izjūtu bija apveltīta šī Eizenšteina kundze, viņas izdarības prinča Orlovska ballē, slēpjoties aiz maskas, bija tik sievišķīgi amizantas, ka ne mazākā mērā neaizvainoja vai nepazemoja savu «jauno» mīlnieku. Labas manieres, gaume un stila izjūta bija vajadzīga, lai turpat piecpadsmit gadu garumā «Sikspārņa» sižetu arvien no jauna pasniegtu ticamības robežās, sirsnīgi un mīļi pasmaidot par varoņu piedzīvojumiem.

«Sikspārņi» Marinas Zirdziņas Rozalindes «vīrs» Eizenšteins visbiežāk bija Harijs Misiņš, izteikts raksturotājs, ironisku nianšu meistars. Bet Rozalindi, tāpat kā vairākas citas lomas, Marina Zirdziņa atveidoja arī krievu trupā. Tad viņas Eizenšteins bija dzīvesbiedrs Vsevolods. Protams, arī saspēles nianses bija atšķirīgas.

Marinas Zirdziņas dotības bija unikālas vēl kādā aspektā – viņa savas lielās lomas ar vienlīdz labiem panākumiem, tikpat atraisīti un spoži tēloja gan latviešu, gan krievu trupas izrādēs. Abas valodas viņa prata nevainojami, galvenie repertuāra darbi teātrī tika izrādīti kā latviski, tā krieviski, parasti vienās dekorācijās. Tomēr partneri un nereti arī mizanscēnas bija atšķirīgas, galavārdi citi, arī dziedamais teksts atšķirīgs. Ja vēlākos gados dažkārt abu trupu izrādēs varēja darboties arī Margarita Pērkone, Jūlija Vilgerte un Inta Spanovska, tad Marina Zirdziņa savā laikā gandrīz visas savas lielās lomas spēlēja divās valodās.

Nav grūti iztēloties, ka patiesībā tā bija dubulta slodze, bija vajadzīga ārkārtīga koncentrēšanās un uzmanība, milzu atbildība. Šo spēju itin viegli pārorientēties atšķirīgos apstākļos, pielāgoties citiem partneriem un vienlīdz precīzi izteikties kā vienā, tā otrā valodā apbrīnoja un, iespējams, pat apskauda kolēģi. Katrā ziņā šīs spējas liecināja par to, ka Marinai Zirdziņai bija kāda sev vien zināma sistēma, izstrādāta iekšēja tehnika, kas droši vien nebija nemaz teorētiski nopamatota, jo viņa piederēja pie intuitīvā tipa māksliniecēm. Draudzene un kolēģe Alīda Zvagule secina: «Tas

▲ *Kopā ar
Hariju Misiņu
operetē «Grāfs
Luksemburgs»*

nozīmē, ka Marina faktiski strādāja divos teātros. Šo situāciju vislabāk varētu raksturot teksts, ko J. Štrausa operetē «Sikspārnis» Adele saka teātra direktoram: «Es varu par vismazāko algu spēlēt vislielākās lomas!»»

Kaut arī alga, ko saņēma galveno lomu atveidotāja, nebija jau nu vismazākā, taču, spēlējot abās trupās, tā nebija arī divkārsa, te nu ir pamats Zvagules ironijai. Teātra vadībai ne tikai finansiālā ziņā bija izdevīga šāda paš aizliedzīga galveno lomu atveidotāja. Allāž neparedzamajā teātra ikdienā, kur neviens rīts nezina, ko nesīs vakars, šī Marinas Zirdziņas spēja pēc vajadzības nospēlēt iestudēto lomu vienā vai otrā valodā bija zelta vērtībā. Cik daudz reižu ar viņas pienākuma apziņu un godīgo attieksmi pret savu teātri bija iespējams «glābt» kādu kritisku situāciju – aizvietojo t pēkšņi saslimušu kolēģi vai novēršot kādu citu negadījumu vai pārpratumu.

Vasarās ar operešu izrādēm teātris devās izbraukumos. Latviešu trupa – pa Latvijas lauku rajoniem, spēlējot uz brīvdabas estrādēm vai kultūras namos. Tuvojoties vasarai, ik gadu kāda repertuāra izrāde tika pielāgota izbraukuma variantam, tad, izbaudot visus klejojošo komediantu dzīves jaukumus un grūtības, mūsu operetes mākslinieki krustu šķērsi izbraukāja Latvijas novadus, dažkārt mājās neiegriežoties pat vairākas nedēļas pēc kārtas. Šīs jautrās vai saldi sentimentālās izrādes skatītāji gaidīja kā svētkus, kuros varēs sastapties ar saviem iemīļotajiem skatuves māksliniekiem.

Krievu trupai viesizrādes tika plānotas pa visu Padomju Savienību. Kad tajās piedalījās Marina Zirdziņa, tā bija iespēja arī vasaras periodā dzīvesbiedriem būt kopā darbā un brīvajos brīžos, dažreiz šādās turnejās līdzī tika ņemts arī dēls. Teātrim no Rīgas Krievijā un citu padomju republiku pilsētās bija laba slava, izrādēm publikas izpratnē piemita kaut kas no Baltijas šarma. Par to varēja pārliecināties gan klasiskā repertuāra izvēlē, dekorācijās, muzikālajā slīpējumā, gan solistu sniegunā. Un, ja izrādē uz skatuves bija Marinas Zirdziņas atveidota varone, par šarma klātbūtni bija gādāts. Savienībā mūsu mākslniekus uzņēma atsaucīgi, un šīs viesizrādes teātrim arī finansiāli bija izdevīgas.

Muzikālās komēdijas teātrī 1954. gadā pirmizrādi piedzīvoja Arvīda Žilinska jaundarbs «Zilo ezeru zemē», kur Marinai Zirdziņai bija uzticēta kolhoza priekšsēdētājas Annas loma. Šis uzvedums «iezīmēja sākumu latviešu padomju operetes žanram par laikmetīgu tēmu» (V. Briede). Elīnas Zālītes libretā bija tēlotas epizodes no kolhozu dzīves, atbilstoši tolaik pieņemtiem un populāriem visai izskaistinātiem, aptuveniem priekšstatiem par realitātes skaudrumu Latvijas laukos. Taču darbs labi atbilda žanra nosacījumiem un valdošai ideoloģijai – tajā bija gan mīlētāju pāri, gan komiskas personas, pozitīvo un negatīvo spēku

▲ *Ar Hariju
Misiņu operetē
«Gasparone»*

sadursme, padomju tautu draudzība, labā uzvara un nenoliedzama vērtība, kas nodrošināja arī izrādes popularitāti un ilgas skatuves gaitas, – mūzikas melodiskais lirisms.

Marina Zirdziņa «Zilo ezeru zemē» tēloja kolhoza priekšsēdētājas Annas Gramzdas lomu un izpelnījās gan kritikas, gan skatītāju atzinību. Ne jau ar rūpēm par spēkstaciju, kas uz triju padomju republiku robežas kopīgi ceļama baltkrievu, lietuviešu un latviešu kolhozniekiem, saistīja šis sievietes tēls, bet ar dziļi slēptu lirisku smeldzi par reiz zaudētu mīlestību, kas sadzīvoja ar sirsniņu attieksmi pret sev pakļautajiem ļaudīm, ar gaišu, optimistisku dzīves vērtējumu. Izrādes finālam komponētā himniskā dziesma «Mana dzimtene jaukā», ko visi dalībnieki dziedāja, tērpušies savu republiku tautastērpos, no Muzikālās komēdijas teātra skatuves aizskanēja tālu pasaulē, to gadu desmitiem visdažādākie

kori dziedāja svinīgos koncertos, kur nācās apliecināt dzimtenes mīlestību un optimismu. Marinas Zirdziņas varone fināla ainā bija lielā kora pašā vidū, tērpusies greznā Bārtas tautastērpā. Šis ietērs tik ļoti atgādināja smuidro Reitera kora dziedātāju, arī tā pirms gadu desmitiem rotājās ar plato bārtenieču zīļu vainagu.

Pēc «Zilo ezeru zemes» panākumiem nolija apbalvojumu lietis, 1955. gadā Marina Zirdziņa kļuva par republikas Nopelniem bagāto skatuves mākslinieci. Bet Annas lomā valkātais tautastērs pēc pēdējās izrādes kā dārga relikvija tika nodots mūžīgā glabāšanā Rakstniecības un mūzikas muzejā.

Lomas, lomas... Divdesmit piecos darba gados tās sekojušas cita citai skaistā virknē. Augstdzimtības un vienkāršās tautas pārstāves, princeses un modistes, zemnieku meitenes un nelaimīgas aktrises, dāmas un kurtizānes. Katrai bija jāatrod tikai viņai raksturīgie vaibsti, žesti, gaita un runas veids. Mājinieki stāsta, ka māksliniecei pašai ļoti tuva bijusi modistes Ninonas loma I. Kālmāna operetē «Monmartras vijolīte», ko Zirdziņa atveidoja tikai krievu trupā. Fotoattēls iemūžinājis spriganu meiču rūtainā kostīmā ar apskretušu platmali galvā. Enerģija un kūsājošais temperaments samanāms pat caur fotopapīru.

Aicinājumam dalīties atmiņās par Muzikālās komēdijas teātri savulaik piedzīvoto atsaucās žurnāliste un literāte **Inga Jērums**. Lūk, viņas atmiņu skice.

◀ *Annas lomā
muzikālajā
komēdijā
«Zilo ezeru zemē»*